

4. Циганюк Н.С. Проблеми розвитку рекреаційних регіонів України // Н.С.Циганюк // Економічний форум – 2011 - №2.

5. Семенов Г. А. Кластери підприємств як передумова активізації розвитку регіональної економіки / Г. А. Семенов, О. С. Богма // Міжн. наук.-практ. Журнал "Економіка та держава". – 2006. – № 4. – С. 11–13.

References

1. Kolesnyk O. O. (2008) *Otsinka stanu sanatorno-kurortnoho kompleksu ta yoho vplyvu na rozvytok turystychnoy diyal'nosti Ukrainy* [Assessment of the spa complex and its influence on the development of tourism Ukraine]. *Visnyk Zhytomyr'skoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*, 3(45), 264–270. [in Ukrainian].

2. *Statystychnyy zbirnyk. (2014) Ukrayina u tsyfrakh za 2013 rik* [Ukraine in numbers from 2013]. *Derzhanyu komitet statystyky* [in Ukrainian].

3. Tkachenko T. I., Mel'nychenko S. V., Boyk M. H. o ta in. (2010) *Stratehichnyy rozvytok turystychnoho biznesu* [Strategic development of tourist business] Kyiv, nats. torh.-ekon. un-t, 596 p. [in Ukrainian].

4. Tsyhanyuk N.Ye. (2011) *Problemy rozvytku rekreatsinykh rehioniv Ukrainy* [The problems of recreation areas Ukraine]. *Ekonomichnyy forum*, 2. [in Ukrainian].

5. Semenov H. A., Bohma O. S. (2006) *Klastery pidpryyemstv yak peredumova aktyvizatsiyi rozvytku rehional'noyi ekonomiky* [Clusters of enterprises as a precondition for activation of regional economic development]. *Ekonomika ta derzhava*, 4, 11–13. [in Ukrainian].

УДК 338.447/335.45.02

Л. М. Лояк

кандидат економічних наук,
доцент,

Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ІНДУСТРІЇ

У статті розглянуто роль спеціалізованого підприємства рекреаційної індустрії як одного із факторів формування та розвитку вільної економіки з ринковим механізмом господарювання. Спеціалізоване підприємство рекреаційної індустрії – це не просто невеликий за чисельністю і обсягом пропонованого турпродукту суб'єкт підприємницької діяльності, а зовсім нова структура, що набуває розвитку в нашій економіці і здатна надати широку свободу вибору та додаткові робочі місця, забезпечити швидку окупність витрат, оперативно реагувати на зміну споживчого попиту.

Спеціалізовані підприємства сприяють подоланню галузевого і регіонального монополізму, розширенню конкуренції, впровадженню досягнень науково-технічного прогресу, підвищенню експортного потенціалу країни, значному зміцненню економічної бази країни. Проведений аналіз та вивчення наукових праць дає змогу виділити певні моделі та типи інноваційних стратегій розвитку спеціалізованих підприємств.

Дослідженням встановлено, що інноваційна стратегія розвитку спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії в загальному випадку відбувається внаслідок виявлення і реалізації ринкових можливостей, які розглядаються як напрям діяльності, що відкривається перед підприємством, виходячи перш за все із зовнішніх умов, у яких воно функціонує, і особливостей самого підприємства.

Акцентовано увагу на виборі напрямів розвитку інноваційної стратегії спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії: інновації в структурі системи правління підприємства, маркетингові інновації, продуктові інновації, організаційні нововведення. Запропоновано можливі варіанти розвитку ринкових можливостей спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії: глибоке проникнення на ринок, розширення меж ринку, диверсифікація виробництва і збуту, розробка і реалізація нового рекреаційного продукту.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, інноваційна стратегія, інноваційне спеціалізоване підприємство, інновації в рекреації, інноваційні територіальні структури, рекреаційна індустрія, спеціалізоване підприємство рекреаційної сфери.

Loyak L. CONCEPTUAL RESEARCH BASES OF INNOVATIVE STRATEGIES OF DEVELOPING SPECIALIZED RECREATION INDUSTRY BUSINESSES

The article highlights the role of a specialized recreation industry business as one of the factors of forming and developing free economy with market mechanism of management. Specialized enterprise of recreational industry is not just a market participant which is small in number and volume of the tourism product offered by the entrepreneur; it is a completely new structure that takes the development in our economy and can provide a wide freedom of choice and create additional employment, as well as ensure rapid cost recovery and respond quickly the change in consumer demand.

Specialized businesses contribute to overcoming sectoral and regional monopoly, competition growth, implementation of scientific and technological progress advances, increased export potential of the country, significant strengthening of the economic base of the country. The accomplished analysis and study of scientific publications make it possible to single out certain types of innovative models and strategies for the development of specialized businesses.

The study has found out that the innovative strategy of specialized enterprises of recreational industry occurs, in general, due to the identification and implementation of market opportunities, which are considered as the enterprise course, based primarily on the external environment in which it operates, and on the characteristics of the enterprise.

The focus is made on the selection of directions for the development of innovative strategy of specialized recreation industry businesses. Possible options for the development of market opportunities of specialized recreation industry businesses are suggested. These are: deeper market penetration, expanding the boundaries of the market, diversification of production and marketing, development and selling of new recreation product.

Key words: *innovative development, innovative activity, innovative strategy, innovative specialized business, innovations in recreation, innovative territorial structures, recreation industry, specialized recreation sector business.*

Світові економічні процеси, що знаходять свій вплив на економіку кожної країни та впливають на динамічність процесів розвитку майже усіх галузей національної економіки, не оминули рекреаційну індустрію, обумовлюючи необхідність ґрунтового вивчення кожної складової, що забезпечить стійкість процесу адаптації спеціалізованих підприємств рекреаційної сфери до змінних умов ведення бізнесу.

Умови ведення бізнесу в середовищі рекреаційної індустрії характеризуються загостренням конкурентної боротьби серед суб'єктів підприємницької діяльності. Особливо це чітко проявляється серед суб'єктів спеціалізованих підприємств. Характерною рисою, що виділятиме успішне мале спеціалізоване підприємство, є інтенсивність використання у своїй діяльності інноваційної активності. Дослідженню інноваційних процесів в різних сферах економіки присвячена велика кількість робіт. На даному етапі вдосконаленню інноваційної діяльності та вирішенню зазначених проблем спрямовані дослідження вітчизняних учених С.Васильчак, М. А. Йохна, М. М. Стадника, О.І.Амоши, Ю.М.Бажала, В.М.Гейця, О.О.Лапко, Б.А.Маліцького, С. М. Ілляшенко, Л.І.Федулової, О. М. Барикіна, І. М. Ніконова та інших.

Сучасні науковці по різному трактують поняття "інноваційної стратегії розвитку підприємства". Так, М. А. Йохна та М. М. Стадник під інноваційним типом розвитку розуміють "... спосіб економічного зростання, заснований на постійних і систематичних нововведеннях, спрямований на суттєве поліпшення усіх аспектів діяльності господарської системи, періодичному "перегрупуванні" сил, обумовленою логікою НТП, цілями і завданнями розвитку системи, можливістю використання певних ресурсних чинників для створення інноваційних товарів і формування конкурентних переваг [4, с. 65]".

С. М. Ілляшенко визначає інноваційний розвиток як "... процес господарювання, що спирається на безупинні пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства у мінливих умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і який пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту [3, с. 23]". О. М. Барикін та І. М. Ніконов розглядають поняття "інноваційного розвитку комерційної організації", під яким розуміють "... прогресивну форму розвитку соціально-економічних систем, виражену в зміні їх якісного стану в рамках прийнятої моделі в результаті приросту компетенцій в області ведення інноваційної діяльності [1, с. 19]".

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає інновації як новостворені (застосовані) і (або) вдосконаленні конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери; а інноваційну діяльність – як діяльність, що спрямована на вирішення і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [2].

Вивчення наукових праць, методичних розробок і практичних рекомендацій з проблематики розвитку рекреації підтверджують, що питання розробки і втілення інновацій в рекреації досліджені недостатньо, що негативно впливає на стан галузі. Тому вирішення цієї проблеми в рекреаційній індустрії України є особливо актуальним.

Сучасний етап розвитку економіки України можна розглядати як складний та суперечливий процес перетворення економічних структур, де одним із перспективних напрямів створення конкурентно-ринкового середовища є розвиток спеціалізованого підприємництва. Сьогодні цілком очевидно, що саме спеціалізоване підприємство рекреаційної індустрії є одним з основних факторів формування та розвитку вільної економіки з ринковим механізмом господарювання.

Спеціалізоване підприємство рекреаційної індустрії – це не просто невеликий за чисельністю і обсягом пропонованого турпродукту суб'єкт підприємницької діяльності, а зовсім нова структура, що набуває розвитку в нашій економіці, здатна надати широку свободу вибору і додаткові робочі місця, забезпечити швидку окупність витрат, оперативно реагувати на зміну споживчого попиту. Спеціалізовані підприємства сприяють подоланню галузевого і регіонального монополізму, розширенню конкуренції, впровадженню досягнень науково-технічного прогресу, підвищенню експортного потенціалу країни, значному зміцненню економічної бази країни.

Розвиток спеціалізованого підприємництва рекреаційної індустрії знаходиться під впливом двох груп чинників: зовнішні та внутрішні. Зовнішні чинники – це компоненти середовища в якому функціонує спеціалізоване підприємство рекреаційної індустрії. До них відносять наявність законів, якими держава регулює діяльність суб'єктів спеціалізованого підприємництва, наявність та доступність основних компонентів для організації підприємницької діяльності (кошти, приміщення, обладнання тощо), загальна економічна стабільність у

державі, інфраструктура, яка сприяє розвитку спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії, процедура реєстрації суб'єктів спеціалізованого підприємництва рекреаційної індустрії тощо. Внутрішні чинники охоплюють особисті та професійні здібності людей: рівень їхньої психологічної готовності, рівень мотивації, професійної підготовки тощо.

При інноваційному підході до розвитку рекреаційної індустрії необхідно враховувати специфічні особливості даної сфери національної економіки:

– рекреаційна сфера – це динамічна та багатоаспектна діяльність, один із вагомих чинників реалізації зовнішньої політики держави, що сприяє зростанню зайнятості, створює реальні можливості для залучення інвестицій, має інтерактивний процес надання рекреаційних послуг, потребує інформації, модифікації та розширення асортименту тощо;

– інновація завжди налаштована на отримання практичного результату (підвищення іміджу України як рекреаційної держави, конкурентоспроможності національного рекреаційного продукту, максимальне задоволення потреб туристів, раціональне використання наявних ресурсів, забезпечення сталого розвитку туризму);

– рекреаційна сфера характеризується схильністю до інноваційних процесів, які набувають більш динамічного розвитку і широкого розповсюдження, ніж інновації в суспільстві та культурі в цілому;

– рекреаційна індустрія використовує ресурси, які належать адміністративно-територіальним одиницям, тому інноваційний розвиток галузі неможливий без участі в інноваційному процесі органів державної влади, потребує механізмів реалізації інноваційної політики;

– напрями впровадження інновацій в рекреаційній галузі не завжди співпадають з видами і напрямками впровадження інновацій в інших галузях економіки [5].

Стратегія інноваційного розвитку спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії повинна враховувати фактори і умови, що сприяють впровадженню інновацій, а також стримуючі (інерційні) фактори, які заважають ефективному впровадженню інновацій в рекреаційну галузь (рис. 1).

Інноваційна стратегія розвитку спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії у загальному випадку відбувається внаслідок виявлення і реалізації ринкових можливостей, які розглядаються як напрям діяльності, що відкривається перед підприємством, виходячи перш за все із зовнішніх умов, у яких воно функціонує, і особливостей самого підприємства.

Варто відзначити, що економісти та науковці трактують та виділяють моделі та типи інноваційних стратегій розвитку спеціалізованих підприємств по-різному. Так економісти В.Г.Мединський та Л.Г.Шаршукова виділяють три моделі спеціалізованого інноваційного підприємництва рекреаційної індустрії залежно від способу організації інноваційного процесу. а саме:

1) інноваційне спеціалізоване підприємство на засадах внутрішньої організації, коли створюють

і освоюють усередині підприємства його спеціалізовані підрозділи шляхом планування та моніторингу їхньої взаємодії за інноваційним проектом;

Рис. 1. Фактори, що сприяють впровадженню інноваційної стратегії розвитку спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії*

**власні узагальнення автора.*

2) інноваційне спеціалізоване підприємство на основі зовнішньої організації на підставі контрактів, коли замовлення на створення або освоєння інновації розміщують між сторонами організації;

3) інноваційне спеціалізоване підприємство на засадах зовнішньої організації за допомогою венчурів, коли підприємство для реалізації інноваційного проекту застосовує дочірні венчурні фірми, які залучають додаткові сторонні засоби.

Варто відзначити, що в Україні спеціалізовані підприємства рекреаційної індустрії, як правило використовують другу та третю модель. Перша модель потребує значних фінансових ресурсів.

Відповідно до основних інноваційних моделей розвитку спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії Х.Фріман виділяє шість типів інноваційних стратегій підприємств. Здійснивши аналіз даних стратегій можна виокремити певні типи стратегій спеціалізованого підприємства рекреаційної індустрії, які представлені у таблиці 1.

Великий вплив на вибір інноваційної стратегії розвитку спеціалізованих підприємств в рекреаційній індустрії здійснюють різноманітні фактори, такі як:

– нові напрямки розвитку науки і техніки, поява нових технологій;

– економічна і політична ситуація в країнах світу;

– нововведення міжнародних організацій, правила економічних взаємовідносин, нові форми співпраці, рішення, прийняті міжнародними та регіональними рекреаційними організаціями, нові знання про рекреаційні ресурси в різних куточках світу;

– державні закони та правові акти, які визначають економічні і політичні принципи функціонування рекреаційних підприємств, розробка державних концепцій розвитку рекреацій, прийняття нових

нормативно – правових актів по соціально – економічних питаннях;

– зміна ситуації на ринку рекреаційної індустрії: поява нових рекреаційних маршрутів, невідповідність запропонованих послуг потребам туристів, зміна структури попиту, поява нових вимог до якості рекреаційного продукту зі сторони споживача;

Таблиця 1

Типи інноваційної стратегії спеціалізованого підприємства рекреаційної індустрії*

Назва стратегії	Зміст стратегії та основні цілі	Вимоги щодо впровадження
Наступальна інноваційна стратегія	Досягнення ринкового лідерства шляхом створення та впровадження нових рекреаційних продуктів	Інтенсивне використання власних розробок
Захисна інноваційна стратегія	Опанування новітніми технологіями і виходом на нові ринки, уперше утворені іншими фірмами	Упровадження поліпшувальних інновацій
Імітаційна інноваційна стратегія	Наслідкування стратегії підприємства-новатора на ринку	Доповнення існуючої стратегії новими напрямками роботи, державна підтримка підприємств-імітаторів, достатність кадрового потенціалу
Залежна інноваційна стратегія	Характер інновацій залежить від політики субпідприємств, які не можуть змінити свій рекреаційний продукт, оскільки пов'язані з вимогами головного підприємства	Застосування системи субпідприємств для місцевого підприємства-виробника послуг з метою його залучення до світового інноваційного процесу
Традиційна інноваційна стратегія	Пропозиція традиційного рекреаційного продукту, на який тривалий час зберігається сталий попит	Удосконалення сервісу продажу традиційного рекреаційного продукту
Інноваційна стратегія „за нагодою”	Відсутність власної інноваційної діяльності (підприємство знаходить свою нішу на ринку рекреаційної індустрії і має свого споживача з нетиповим набором потреб)	Швидше використання інформації та можливостей, які виникають у зовнішньому середовищі підприємства

*власні узагальнення автора.

– впровадження інновацій в діяльність виробничих підприємств, які тісно пов'язані з спеціалізованими підприємства рекреаційної індустрії (транспортні компанії, готелі, оздоровчі заклади, засоби зв'язку та ін);

– прагнення спеціалізованих рекреаційних підприємств закріпитись на ринку;

Вплив вище названих факторів на середовище в якому функціонує спеціалізоване підприємство рекреаційної індустрії зумовлює розвиток інноваційної стратегії підприємства за таким основними напрямками (рис.2):

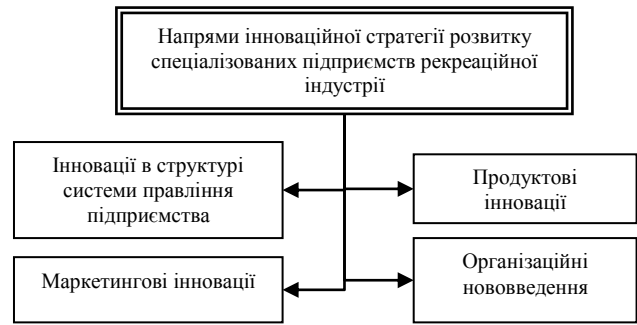

Рис. 2. Напрями інноваційної стратегії розвитку спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії *

*-власні узагальнення автора.

1. Впровадження інновацій (організаційні інновації), які пов'язані з розвитком спеціалізованих підприємств в системі та структурі управління, в тому числі реорганізацією, поглинанням конкуруючих суб'єктів на основі нової техніки та передових технологій, кадрової політики (оновлення та заміна кадрового складу, система підвищення кваліфікації, перепідготовка та стимулювання діяльності (впровадження нових форм обліку та звітності).

2. Маркетингові інновації в сфері рекреації передбачають нові методи та способи маркетингу, реклами й реалізації рекреаційних продуктів, проведення заходів, спрямованих на формування позитивного образу та іміджу України у світі як туристично-привабливої держави.

3. Продуктові інновації, які спрямовані на зміну споживчих властивостей рекреаційного продукту, його позиціонування і надання конкурентних переваг та виконують наступні функції: модифікація існуючих або створення принципово нових рекреаційних продуктів; освоєння нових сегментів рекреаційного ринку, туристично-рекреаційних територій; залучення до рекреаційного сегменту додаткових ресурсів. Інноваційними можуть називатися нові продукти, напрями, маршрути, послуги, які пропонуються та реалізуються на ринку.

4. Організаційні інновації збільшують ефективність функціонування рекреаційних підприємств, обґрунтовують нові форми і методи управління суб'єктами рекреаційної діяльності, забезпечують управління рекреаційною індустрією (удосконалення організаційної структури управління, перегляд ролі та функцій управління, створення системи управління інноваціями та ін.).

До інновацій в рекреації слід відносити перш за все ті нововведення, які супроводжуються:

– відновленням і розвитком духовних та фізичних сил туристів;

– якісно новими змінами рекреаційного продукту;

– підвищенням ефективності функціонування інфраструктури рекреації;

– підвищенням ефективності управління стійким функціонуванням і розвитком рекреаційної сфери в країні;

– підвищенням ефективності процесів формування, позиціонування та споживання рекреаційних послуг;

– прогресивними змінами факторів виробництва (наприклад, скорочення терміну транспортування за рахунок впровадження нових швидкісних видів транспорту, покращення умов праці працівників рекреаційної індустрії, впровадження нових прогресивних методів (механізмів) перетворення факторів виробництва в послуги і т.п);

– підвищенням іміджу і конкурентоспроможності спеціалізованого підприємства рекреаційної індустрії.

Сучасні підходи до вивчення інноваційного розвитку в країні ґрунтуються на аналізі національної інноваційної системи. Під національною інноваційною системою розуміється діяльність у межах конкретної держави організації, зайнятих комерційною реалізацією новітніх технологій.

Основні виміри національних інноваційних систем – це кількість наукових установ чи організацій, що пропонують нову продукцію або нові технології, співвідношення фундаментальних і прикладних досліджень та розробок, державного і приватного секторів їх фінансування, результати інноваційної діяльності у формі наукоємких продуктів та технологій, патентів та наукових публікацій. Реалізація й удосконалення національної інноваційної системи у країнах – світових лідерах є найважливішим державним завданням і невід'ємною складовою державної інноваційної політики.

На основі аналізу наукових досліджень міжнародного досвіду, де напрацьовано численні механізми створення і функціонування основних видів інноваційних структур, доречно виділити види інноваційних територіальних структур на ринку рекреаційної індустрії: бізнес-інкубатори, комплекси експортної переробки, регіональні інноваційні мережі, технополіси, кластери.

При інноваційному підході до розвитку рекреаційної індустрії необхідно враховувати специфічні особливості даної сфери національної економіки, оскільки інновація завжди налаштована на отримання практичного результату (підвищення іміджу України як рекреаційної держави, конкурентоспроможності національного рекреаційного продукту, максимальне задоволення потреб туристів, раціональне використання наявних ресурсів, забезпечення сталого розвитку рекреації) а рекреаційна індустрія характеризується схильністю до інноваційних процесів, які набувають більш динамічного розвитку і широкого розповсюдження, ніж інновації в суспільстві та культурі в цілому.

Дослідженням встановлено, що інноваційна стратегія розвитку спеціалізованих підприємств

рекреаційної індустрії у загальному випадку відбувається внаслідок виявлення і реалізації ринкових можливостей, які розглядаються як напрям діяльності, що відкривається перед підприємством, виходячи перш за все із зовнішніх умов, у яких воно функціонує, і особливостей самого підприємства. До можливих варіантів розвитку ринкових можливостей спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії відносять: глибоке проникнення на ринок, розширення меж ринку, диверсифікація виробництва і збуту, розробка і реалізація нового рекреаційного продукту.

Список використаних джерел

1. Барыкин А. Н. Решение динамических задач инновационного развития коммерческих организаций: основы методики / А.Н. Барыкин, И.М. Никонов // Менеджмент инноваций. – 2010. - № 1(9). - С. 13-39.
2. Закон України „Про інноваційну діяльність „ від 04.07.2002 р. № 40-IV. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
3. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи / С. М. Ілляшенко ; [навчальний посібник]. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. – 278с.
4. Стадник В. В. Економіка і організація інноваційної діяльності / В. В. Стадник, М. А. Йохна. – К., 2005. – 400 с.
5. Лояк Л. М. Тенденції та перспективи інноваційного розвитку малого підприємництва в туристичному регіоні Л. М. Лояк // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : Збірник матеріалів III Міжнародної науково – практичної конференції , 11 грудня 2009 р. Том I – Харків : ФОП Павлов М. Ю. , 2009. – С. 67 – 69 .

References

1. Barыkin A. N., Nykonov Y.M. (2010) Reshenye dynamicheskyykh zadach ynnovatsyonnoho razvytyya kommercheskyykh orhanyzatsyy: osnovyy metodyky [The solution of dynamic problems of innovative development of the commercial organizations: basic methods]. Menedzhment ynnovatsyy - Innovation Management,1(9), 13-39 [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrayiny (2002) Pro innovatsiynu diyal'nist' [On innovation]. [in Ukrainian]. Retrieved from: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Ilyashenko S. M. (2003) Upravlinnyia innovatsiyynykh rozvytkom: problemy, kontseptsiyi, metody [Management of innovative development: challenges, concepts, methods]. Sumy, VTD "Universytet-s'ka knyha", 278 p. [in Ukrainian].
4. Stadnyk V. V., Yokhna M. A. (2005) Ekonomika i orhanizatsiya innovatsiynoyi diyal'nosti [Economy and organization innovation]. K., 400 p. [in Ukrainian].
5. Loyak L . M . (2009) Tendentsiyi ta perspektyvy innovatsiynoho rozvytku maloho pidpryyemnystva v turystychnomu rehioni [Trends and perspectives of innovation development of small businesses in the tourist region]. Kharkiv, Problemy i perspektyvy rozvytku pidpryyemnystva, 67–69. [in Ukrainian].